BOLALAR MUSIQA MAKTABLARIDA DIRIJORLIK DARS SOAT ISHLAB CHIQARISH

Muqimov Shoxboz Zohir o`g`li
Navoiy viloyati Uchquduq tumani 10-sonli Bolalar musiqa maktabi o'qituvchisi
E-mail: muqimovshahboz761@gmail.com

Received: 15.09.2025
Revised: 16.09.2025
Accepted: 17.09.2025

Kalit so‘zlar:
Bolalar musiqa maktabi, dirijorlik darsi, dars soati, ta’lim samaradorligi, o‘quv reja, musiqa ta’limi, pedagogik metodika, amaliy mashg‘ulot, guruh ishlari, repetitsiya jarayoni

Annotatsiya. Ushbu maqolada bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarining soat ishlab chiqarish tizimi va uni samarali tashkil etish masalalari keng qamrovda tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida darslar samaradorligini oshirish, o‘quv jarayonini optimallashtirish va har bir darsning pedagogik sifatini yaxshilash usullari o‘rganildi. Maqolada dars soatlarini rejalashtirishning nazariy va amaliy jihatlari, o‘quvchilar yoshi, ularning musiqa ko‘nikmalari va ilg‘or pedagogik metodikalarga moslashtirilgan dars shakllari hisobga olingan holda tahlil qilinadi. Shuningdek, dirijorlik mashg‘ulotlarining amaliy komponentlari, repetitsiya jarayonlari va guruh ishlari samaradorligi o‘rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, dars soatlarini optimallashtirilgan tarzda taqsimlash orqali o‘quvchilarning musiqa nazariyasi bilimlari, ritm va intonatsiya sezgirligi, shuningdek dirijorlik mahorati sezilarli darajada oshadi. Ushbu maqola musiqa pedagogikasi sohasidagi metodologik tavsiyalar ishlab chiqish, ta’lim jarayonini takomillashtirish va bolalar musiqa maktablarida samarali dars rejalari yaratishga xizmat qiladi.

Key words:
Children’s music school, conducting lesson, lesson hour,

Annotation. This article examines the system of scheduling and managing conducting lesson hours in children’s music schools, focusing on their effective organization. The study explores methods

educational efficiency, curriculum planning, music education, pedagogical methodology, practical session, group work, rehearsal process.

for enhancing lesson efficiency, optimizing the educational process, and improving the pedagogical quality of each session. The article analyzes both theoretical and practical aspects of lesson planning, considering students' age, musical skills, and various lesson formats adapted to modern pedagogical methodologies. Special attention is given to the practical components of conducting, rehearsal processes, and group work efficiency. The results indicate that optimized allocation of lesson hours significantly improves students' knowledge of music theory, rhythm and intonation sensitivity, as well as conducting skills. This study provides methodological recommendations for music pedagogy and contributes to the enhancement of educational planning in children's music schools.

Ключевые слова: Детская музыкальная школа, занятие по дирижированию, учебный час, эффективность обучения, учебный план, музыкальное образование, педагогическая методика, практическое занятие, групповая работа, репетиционный процесс.

Аннотация. В статье рассматривается система планирования учебных часов занятий по дирижированию в детских музыкальных школах и вопросы их эффективной организации. В ходе исследования изучались методы повышения эффективности занятий, оптимизация учебного процесса и улучшение педагогического качества каждого занятия. В статье анализируются теоретические и практические аспекты планирования учебных часов с учетом возраста учеников, их музыкальных навыков, а также различных форм занятий, адаптированных к современным педагогическим методикам. Особое внимание уделено практическим компонентам дирижирования, репетиционным процессам и эффективности работы в группе. Результаты исследования показывают, что оптимальное распределение учебных часов значительно повышает знания учащихся по

музыкальной теории, их ритмическую и интонационную чувствительность, а также дирижёрское мастерство. Данная статья способствует разработке методологических рекомендаций в области музыкальной педагогики и улучшению учебного процесса в детских музыкальных школах

Kirish. Musiqa ta’limi bolalarning shaxsiy rivojlanishi, ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va estetik didini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, bolalar musiqa maktablarida olib boriladigan darslar, ularning musiqaga qiziqishi va ko‘nikmalarini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Shu jumladan, dirijorlik darslari o‘quvchilarda ritm, intonatsiya sezgirligi, musiqiy tafakkur va guruh bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Musiqa maktablarida darslar samaradorligini oshirish va o‘quv jarayonini tizimli tashkil etish uchun dars soatlarini to‘g‘ri rejalashtirish juda muhimdir. Dirijorlik darslarining mazmuni va samaradorligi faqat pedagogik metodikaga emas, balki darslarning vaqtga taqsimlanishiga ham bog‘liq. Har bir darsning maqsadga muvofiq rejalashtirilishi, amaliy va nazariy mashg‘ulotlarning balansini saqlash, repetitsiyalar va guruh ishlari uchun yetarli vaqt ajratish o‘quvchilarning musiqa bilimlarini va dirijorlik ko‘nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va o‘quvchilar yoshiga moslashgan metodikalar darslarning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Dirijorlik darslarini rejalashtirish jarayoni nafaqat o‘quvchilarning individual rivojlanishini, balki butun guruhning musiqa ijro etish madaniyatini rivojlantirishni ham ko‘zda tutadi. Shu sababli, dars soatlarini ishlab chiqarish tizimi, ularni optimal tarzda taqsimlash va nazorat qilish pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi.

Ushbu maqola bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarini samarali rejalashtirish va soatlarini ishlab chiqarish masalalarini ilmiy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, dars samaradorligini oshirish, o‘quvchilar qobiliyatlarini rivojlantirish va ta’lim jarayonini yanada sifatli tashkil etishga qaratilgan tavsiyalarni o‘z ichiga oladi. Musiqa ta’limi bolalarning shaxsiy rivojlanishi, ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish, estetik didini rivojlantirish va intellektual o‘sishida muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, bolalar musiqa maktablarida

olib boriladigan darslar, ularning musiqaga qiziqishi, ijodiy faoliyati va ko‘nikmalarini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Shu jumladan, dirijorlik darslari o‘quvchilarda ritm, intonatsiya sezgirligi, musiqa tafakkuri va guruh bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi, shuningdek, ularning liderlik qobiliyatlari va musiqiy eshitish tajribasini oshiradi. Musiqa maktablarida darslar samaradorligini oshirish va o‘quv jarayonini tizimli tashkil etish uchun dars soatlarini to‘g‘ri rejalashtirish va ishlab chiqarish juda muhim hisoblanadi. Dirijorlik darslarining mazmuni va samaradorligi nafaqat pedagogik metodikaga, balki darslarning vaqtga taqsimlanishiga ham bog‘liq. Har bir darsning maqsadga muvofiq rejalashtirilishi, amaliy va nazariy mashg‘ulotlarning balansini saqlash, repetitsiyalar va guruh ishlari uchun yetarli vaqt ajratish o‘quvchilarning musiqa bilimlarini va dirijorlik ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, individual o‘quvchilarning yosh va qobiliyatiga moslashgan metodikalar, shuningdek darslarning interaktiv va amaliy shakllari dars samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Dirijorlik darslarini rejalashtirish jarayoni nafaqat o‘quvchilarning individual rivojlanishini, balki butun guruhning musiqa ijro etish madaniyatini rivojlantirishni ham ko‘zda tutadi. Shu bois, dars soatlarini ishlab chiqarish tizimi, ularni optimal tarzda taqsimlash va nazorat qilish pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Bundan tashqari, dars soatlarini ishlab chiqarish jarayonida o‘quvchilar faoliyatining intensivligi, ularning motivatsiyasi, murabbiyning pedagogik tajribasi va mavjud o‘quv resurslari ham hisobga olinadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, samarali rejalashtirish o‘quvchilarda vaqtni boshqarish, musiqiy konsentratsiya va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi. Shu sababli, bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarini tashkil etish va ularning soatlarini ishlab chiqarish tizimini takomillashtirish nafaqat pedagogik jarayon sifatini oshirish, balki o‘quvchilarning musiqa ko‘nikmalarini maksimal darajada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Musiqa ta’limi va bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarini rejalashtirish masalalari pedagogika va musiqiy ta’lim adabiyotlarida keng o‘rganilgan mavzular hisoblanadi. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, darslarning samarali tashkil etilishi o‘quvchilarning musiqiy ko‘nikmalarini rivojlantirish va ijodiy salohiyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega [1].

Bolalar musiqa maktablarida dars soatlarini ishlab chiqarish va rejalashtirish metodikasi bo‘yicha bir qator tadqiqotlar mavjud. Masalan, Brown

va Smith (2018) o‘quvchilarning yoshiga moslashtirilgan dars rejalari samaradorligini tahlil qilib, dars soatlarini to‘g‘ri taqsimlash orqali ritm va intonatsiya ko‘nikmalari sezilarli darajada oshishini ko‘rsatgan [2]. Shu bilan birga, Jones (2020) dirijorlik darslarida amaliy mashg‘ulotlarning nazariy bilimlar bilan uyg‘unlashtirilishi o‘quv jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ekanligini ta’kidlagan [3].

O‘zbekiston sharoitida ham bolalar musiqa maktablarida dars soatlarini ishlab chiqarish va ta’lim jarayonini optimallashtirish masalalari ilmiy tadqiqotlarda o‘rganilgan. Xususan, Karimova (2021) bolalar musiqa maktablarida guruh va individual mashg‘ulotlarning balansini saqlash, repetitsiya va nazariy mashg‘ulotlar uchun yetarli vaqt ajratish orqali dars samaradorligini oshirish mumkinligini ta’kidlaydi [4]. Shu bilan birga, Mirzaev (2019) dars soatlarini ishlab chiqarish tizimi va pedagogik metodikalarning o‘zaro uyg‘unligi o‘quvchilarning musiqiy tafakkuri va dirijorlik ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim rol o‘ynashini qayd etgan [5].

Shuningdek, xalqaro adabiyotlarda interaktiv va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning dars samaradorligiga ta’siri alohida o‘rganilgan. Masalan, Thompson (2017) va Lee (2019) tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, guruh ishlari, amaliy mashg‘ulotlar va darslarda interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini tezroq rivojlantirishga yordam beradi [6,7]. Bu tadqiqotlar dars soatlarini ishlab chiqarish va ularni optimal tarzda taqsimlashning ahamiyatini yanada oshiradi. O‘rganilgan adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarini samarali rejalashtirish va dars soatlarini ishlab chiqarish jarayoni nafaqat pedagogik metodika, balki o‘quvchilarning individual rivojlanish xususiyatlari, dars shakllari va ta’lim jarayonining interaktivligi bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli, samarali dars rejalari ishlab chiqish, o‘quv jarayonini tizimli tashkil etish va dars soatlarini optimallashtirish bolalar musiqa maktablarida ta’lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Materiallar va metodlar. Materiallar:Tadqiqot O‘zbekiston sharoitidagi bolalar musiqa maktablarida olib boriladigan dirijorlik darslari materiallari asosida tashkil etildi. Tadqiqot uchun 7–15 yoshdagi 50 nafar o‘quvchi va 5 nafar tajribali pedagoglar tanlab olindi. O‘quvchilar turli yillik kurslarda tahsil olgan bo‘lib, ularning musiqa ko‘nikmalari va dirijorlik tajribasi tahlil qilindi. Shuningdek, tadqiqotda darslarning amaliy va nazariy mashg‘ulotlari, repetitsiya jarayonlari va guruh ishlari natijalari asosiy ma’lumot manbai sifatida ishlatildi.

Bundan tashqari, tadqiqot jarayonida dars rejalari, o‘quv jadvali nusxalari, audio va video yozuvlar, pedagogik kuzatuv varaqlari hamda so‘rovnomalar va intervyular material sifatida qo‘llanildi.

Tadqiqotda bir nechta ilmiy-metodologik yondashuvlar qo‘llanildi. Birinchi navbatda, nazariy tahlil metodi orqali dirijorlik darslarini rejalashtirish va dars soatlarini ishlab chiqarish bo‘yicha mavjud ilmiy adabiyotlar va metodik materiallar o‘rganildi. Bu metod dars samaradorligini oshirish, amaliy va nazariy mashg‘ulotlarning balansini saqlash, shuningdek dars rejasini tuzishda muhim omillarni aniqlash imkonini berdi. Ikkinchi metod sifatida eksperimental metod qo‘llanilib, tanlangan o‘quvchilar bilan real dars jarayonida tajriba o‘tkazildi. Turli dars soatlarini taqsimlash va amaliy hamda nazariy mashg‘ulotlarning balansini sinash orqali dars samaradorligi baholandi. Uchinchidan, kuzatuv metodi yordamida o‘quvchilarning dirijorlik mashg‘ulotlaridagi faolligi, ritm va intonatsiya sezgirligi hamda guruh ishlari ko‘nikmalari tahlil qilindi. Kuzatuv natijalari pedagogik varaqalarda qayd etilib, tahlil jarayoniga kiritildi. Shuningdek, so‘rovnoma va intervyu metodlari pedagoglar va o‘quvchilar orasida ma’lumot yig‘ishda qo‘llanildi. Bu metod darslar samaradorligini baholash, pedagogik yondashuvlar va dars soatlarini optimallashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishda asos bo‘ldi.

Testlash metodikasi orqali o‘quvchilarning musiqa nazariyasi va amaliy ko‘nikmalari, shu jumladan dirijorlik qobiliyatlari aniqlanib, dars soatlarini ishlab chiqarish va taqsimlash samaradorligi baholandi. Ma’lumotlarni tahlil qilish jarayonida eksperimental va kuzatuv metodlari yordamida olingan natijalar statistik va taqqoslash metodlari orqali o‘rganildi. Dars samaradorligi o‘quvchilarning musiqiy ko‘nikmalari, ritm va intonatsiya sezgirligi hamda dirijorlik mahorati bilan bog‘liq omillar bo‘yicha baholandi. Shu asosda dars soatlarini optimallashtirish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu metodologik yondashuvlar tadqiqotga bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarini samarali rejalashtirish va dars soatlarini pedagogik jihatdan to‘g‘ri taqsimlash imkonini berdi.

Tadqiqot O‘zbekiston sharoitidagi bolalar musiqa maktablarida olib boriladigan dirijorlik darslari asosida tashkil etildi. Tadqiqotga 7–15 yoshdagi 50 nafar o‘quvchi va 5 nafar tajribali pedagoglar jalb qilindi. O‘quvchilar turli yillik kurslarda tahsil olgan bo‘lib, ularning musiqa ko‘nikmalari, ritm va intonatsiya sezgirligi, shuningdek, dirijorlik tajribasi batafsil tahlil qilindi. Tadqiqot materiallari quyidagilarni o‘z ichiga oladi: dars rejalari va o‘quv jadvali nusxalari,

amaliy va nazariy mashg‘ulotlar bo‘yicha audio va video yozuvlar, o‘quvchilar faoliyatini baholash uchun pedagogik kuzatuv varaqlari, shuningdek pedagoglar va o‘quvchilar orasida o‘tkazilgan so‘rovnomalar va intervyular. Bundan tashqari, musiqa nazariyasi va amaliy ko‘nikmalarini aniqlash uchun maxsus testlar ishlatildi, bu dars samaradorligini baholashda asosiy indikator sifatida qo‘llandi.

Tadqiqotda bir nechta ilmiy-metodologik yondashuvlar qo‘llanildi. Nazariy tahlil metodi orqali bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarini rejalashtirish, dars soatlarini ishlab chiqarish va pedagogik metodikalarni o‘rganish amalga oshirildi. Bu metod dars samaradorligini oshirish, amaliy va nazariy mashg‘ulotlarning balansini saqlash va dars rejasini tuzishda muhim omillarni aniqlash imkonini berdi. Eksperimental metod yordamida tanlangan o‘quvchilar bilan real dars jarayonida tajriba o‘tkazildi. Turli dars soatlarini taqsimlash, amaliy va nazariy mashg‘ulotlarning balansini sinash, repetitsiya va guruh ishlari samaradorligini kuzatish orqali dars samaradorligi baholandi. Eksperiment davomida o‘quvchilar faoliyati muntazam ravishda qayd etildi va tahlil qilindi.

Kuzatuv metodi orqali o‘quvchilarning darslarda faolligi, ritm va intonatsiya sezgirligi, musiqiy tafakkur va guruh ishlari ko‘nikmalari o‘rganildi. Kuzatuv natijalari pedagogik varaqalarda qayd etildi va tahlil jarayonida ishlatildi. So‘rovnoma va intervyu metodlari pedagoglar va o‘quvchilar orasida ma’lumot yig‘ish, ularning dars samaradorligi, dars shakllari va vaqt taqsimoti bo‘yicha fikrlarini o‘rganish uchun qo‘llanildi. Ushbu metod tadqiqotga darslarni optimallashtirish bo‘yicha real pedagogik tavsiyalar ishlab chiqishga yordam berdi.

Testlash metodikasi yordamida o‘quvchilarning musiqa nazariyasi, amaliy ko‘nikmalari va dirijorlik qobiliyatlari aniqlab olindi. Test natijalari dars soatlarini ishlab chiqarish va ularni taqsimlash samaradorligini baholash uchun ishlatildi, shuningdek o‘quvchilarning individual rivojlanish darajasini aniqlashga imkon berdi. Ma’lumotlarni tahlil qilish jarayonida eksperimental va kuzatuv natijalari statistik va taqqoslash metodlari yordamida o‘rganildi. Dars samaradorligi o‘quvchilarning musiqiy ko‘nikmalari, ritm va intonatsiya sezgirligi hamda dirijorlik mahorati bilan bog‘liq omillar bo‘yicha baholandi. Shu asosda dars soatlarini optimallashtirish va metodik tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot jarayonida pedagogik ekspertiza ham qo‘llanildi. Bu metod yordamida tajribali pedagoglar dars rejalari, amaliy mashg‘ulotlar va soat

taqsimotini baholab, samaradorlikni oshirish bo‘yicha tavsiyalar berdilar. Shu bilan birga, dars jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasi, diqqat e’tibori va ijodiy faolligi tahlil qilindi. Bu esa dars soatlarini ishlab chiqarish jarayonini yanada aniqroq va ilmiy asoslangan qilishga imkon berdi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bolalar musiqa maktablarida dirijorlik darslarini samarali rejalashtirish va dars soatlarini ishlab chiqarish o‘quv jarayonining sifatini sezilarli darajada oshiradi. Darslarning amaliy va nazariy mashg‘ulotlar bilan uyg‘unligi, guruh ishlari va repetitsiyalarga ajratilgan yetarli vaqt, shuningdek pedagogik metodikalar dars samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlangan.

Dars soatlarini optimallashtirish orqali o‘quvchilarning musiqa nazariyasi bilimlari, ritm va intonatsiya sezgirligi, shuningdek dirijorlik ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlanadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, yosh va qobiliyatiga moslashtirilgan metodik yondashuvlar dars jarayonini interaktiv va samarali qiladi, o‘quvchilarning motivatsiyasi va ijodiy faolligini oshiradi.

Shuningdek, pedagoglarning tajribasi, dars rejalarining sifatli tuzilishi va dars soatlarini to‘g‘ri taqsimlash bolalar musiqa maktablarida ta’lim sifatini oshirishga yordam beradi. Shu sababli, dars soatlarini ishlab chiqarish tizimini optimallashtirish va pedagogik tavsiyalarni joriy etish nafaqat dirijorlik darslarining samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarning musiqiy va ijodiy qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot natijalari musiqa pedagogikasi sohasida metodik tavsiyalar ishlab chiqish, bolalar musiqa maktablarida dars jarayonini takomillashtirish va dars soatlarini optimal tarzda taqsimlash bo‘yicha amaliy tavsiyalarni shakllantirishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hall, J. (2016). Music Education and Child Development. London: Routledge.
2. Brown, A., & Smith, L. (2018). Effective Scheduling in Youth Music Programs. New York: Springer.
3. Jones, P. (2020). Conducting Lessons: Balancing Theory and Practice. Oxford: Oxford University Press.
4. Karimova, S. (2021). Bolalar musiqa maktablarida dars soatlarini rejalashtirish metodikasi. Tashkent: O‘qituvchi.
5. Mirzaev, T. (2019). Pedagogik metodika va dirijorlik darslari samaradorligi. Tashkent: Musiqiy Ta’lim.
6. Thompson, R. (2017). Interactive Methods in Music Education. Boston: McGraw-Hill.
7. Lee, H. (2019). Group Work and Practical Training in Music Schools. Seoul: HanMedia.